

РЕКОМЕНДАЦІЇ

Кластерний захід – Забезпечення якості вищої освіти

XI Міжнародної науково-практичної конференції

«ЄВРОПЕЙСЬКА ІНТЕГРАЦІЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ БОЛОНСЬКОГО ПРОЦЕСУ.

Відновлення: виклики, підходи та інструменти»

(8 листопада 2022 р., online)

За результатами обговорення проблем європейської інтеграції вищої освіти України в контексті Болонського процесу в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення визначено відповідні виклики та вироблено рекомендації щодо підходів та інструментів відновлення вищої освіти України. Рекомендації засновані, зокрема, на досвіді університетів та кращих практиках і результатах проєктів з розвитку потенціалу вищої освіти Програми ЄС Еразмус+, передусім у сфері забезпечення якості вищої освіти.

(1) Проєкт Плану відновлення України (Освіта і наука), удосконалений з урахуванням напрацювань Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки та перспективи членства України в ЄС, необхідно затвердити та почати впроваджувати.

(2) Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки залишається релевантною в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення, але потребує актуалізації на основі переосмислення ролі та завдань закладів вищої освіти для економіки, держави та суспільства (національна система кваліфікацій, наука та атестація, «регульовані» професії – ЄДКІ, освіта дорослих, реформа управління та фінансування, цифровізація, модернізація мережі тощо) та впливів економічної, соціальної, демографічної та міграційної реальності в Україні та світі в післявоєнний період. З набуттям Україною статусу кандидата у члени ЄС ключовою постає перспектива включення у світовий мейнстрім щодо прагнення до зразковості та досконалості університетів.

(3) Наразі визначено такі виклики:

- ✓ Багато освітян і студентів втратили доступ до свого місця роботи та навчання (зруйновані заклади, пошкоджена інфраструктура, за кордоном, в окупації), що посилює ризик втрати цих людей для системи вищої освіти України
- ✓ Недостатній рівень інтеграції у світовий та європейський простори вищої освіти, наявність нормативно-правових бар'єрів до залучення іноземних викладачів до викладання, іноземних студентів до навчання або стажування в Україні, зокрема за програмами академічної мобільності
- ✓ Відсутня практика здобуття вищої освіти за індивідуальною освітньою траєкторією, яка б надавала можливість збільшувати або зменшувати термін навчання
- ✓ Мережа закладів вищої освіти є неефективною та не відповідає фінансовим спроможностям держави щодо її підтримки, післявоєнним потребам України та регіонів з урахуванням наслідків війни з росією, зміни у чисельності населення, релокації бізнесів тощо
- ✓ Невідповідна інфраструктура закладів вищої освіти: стан навчальних приміщень з урахуванням забезпечення інклюзивності, застарілість лабораторного дослідницького обладнання тощо
- ✓ Обмеженість фінансової автономії закладів вищої освіти заважає оперативно розпоряджатися коштами та майном, встановлювати власні системи оплати праці та мотивації працівників,

вести гнучку цінову політику основних і додаткових послуг, залучати інвестиції від бізнесу та гранти від фондів тощо

(4) Задля подолання цих викликів, необхідно забезпечити таке:

- ✓ Інтернаціоналізація закладів вищої освіти (наукових установ) через законодавче сприяння використанню можливостей участі в міжнародних проектах і програмах міжнародної технічної допомоги ЄС та інших країн для відновлення вищої освіти та науки в Україні, залучення іноземних студентів і викладачів, дослідників (передусім розширення можливостей Програми ЄС Еразмус+ для України)
- ✓ Гармонізація законодавства України із законодавством і практиками країн ЄС у сфері вищої освіти
- ✓ Модернізація шкільної освіти, передусім запровадження профільної старшої школи
- ✓ Підтримка працівників і здобувачів вищої освіти, – захисників Батьківщини в лавах ЗСУ, щодо їх роботи та навчання
- ✓ Доступ до якісної вищої освіти ветеранів ЗСУ, особливо осіб з обмеженими можливостями унаслідок поранень
- ✓ Доступ до якісної вищої освіти мешканців окупованих територій та зруйнованих громад
- ✓ Безпечне освітнє середовище та пристосування освітнього процесу до умов воєнного часу та післявоєнного відновлення, зважаючи на масштаб руйнації освітньої інфраструктури та інші обмеження, зокрема через індивідуальну освітню траєкторію
- ✓ Модернізація мережі закладів вищої освіти на основі показників результативності та ефективності, пріоритетів інклюзії, цифровізації та зелених технологій відповідно до економічної, соціальної, демографічної та міграційної реальності в Україні та світі в післявоєнний період, а також підтримуючи різноманітності освітніх програм і закладів вищої освіти та якість вищої освіти
- ✓ Національна система вищої освіти має інтегруватися до ЄС як драйвер економічного та соціального розвитку України і наближатися до систем європейських країн – за різноманістю типів закладів вищої освіти (дослідницькі, навчальні, профільні тощо), рівнем інституційної (зокрема фінансової) автономії закладів вищої освіти на основі відповідальності та відкритості, академічними свободами учасників освітнього процесу на основі академічної доброчесності.

(5) Забезпечити подальшу гармонізацію національного законодавства в контексті євроінтеграції України як кандидата у члени ЄС, зокрема продовживши законодавчі новації (зміни у 2022 р. до статті 197 Податкового кодексу України та статті 282 Митного кодексу України щодо підтримки наукової і науково-технічної діяльності) щодо розширення автономії університетів через внесення змін до статті 197 Податкового кодексу України та до статті 287 Митного кодексу України (звільнення від оподаткування операцій із ввезення на митну територію України та звільнення від ввізного мита наукових приладів, обладнання, спеціалізованих транспортних засобів (в тому числі науково-дослідних суден), запасних частин і витратних матеріалів до них, реактивів, зразків, наукової літератури в паперовому та електронному вигляді, що ввозяться в Україну державними науковими установами та закладами вищої освіти для забезпечення власної наукової та науково-технічної діяльності (крім підакцизних товарів); через проекти законів про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення якості вищої освіти (реєстр. № 8095.) і змін до Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» щодо Національного фонду досліджень України» (реєстр. № 8118 від 10.10.2022).

(6) Сприяти створенню та розвитку міжнародних і національних спільних ступеневих програм як протидія ризику «відтоку мізків» (brain drain) передусім на рівні бакалавра, цільове фінансування освітніх програм магістратури та аспірантури в Україні (зокрема через проекти за напрямом ErasmusMundus Програми ЄС Еразмус+, PhD – Горизонт Європа).

(7) Підтримувати спільні національні та міжнародні дослідження та людський капітал шляхом розбудови інфраструктури та потенціалу вищої освіти і науки, цільове фінансування спільних наукових досліджень закладів вищої освіти України та партнерів з ЄС, забезпечити надання міжнародних і національних стипендій для стажування та досліджень українських дослідників закордоном.

(8) Сприяти євроінтеграції на інституційному рівні шляхом реалізації Twinning-проектів українських та європейських університетів, підтримки науковому співробітництву, що веде до спільних програм, забезпечення міжнародної мобільності українських студентів, зберігаючи приналежність до домашнього українського університету.

(9) Модернізувати процес і процедуру акредитації освітніх програм на основі цифровізації, зокрема в дистанційному форматі; створити відкриту базу кращих практик з створення, реалізації та оновлення освітніх програм; запровадити інституційну акредитацію, акредитацію спільних освітніх програм і цифрових освітніх програм на основі Європейських підходів.

(10) Забезпечити фаховий підхід до експертного оцінювання якості вищої освіти у межах акредитаційного процесу:

- ✓ удосконалити відбір до складу експертних комісій і включати професіоналів-практиків/роботодавців
- ✓ переглянути підготовку експертів з акредитації, забезпечивши розуміння експертами їх ролі в експертизі – основним завданням експертів є не контроль, а аналіз і надання рекомендацій задля покращення освітніх програм та удосконалення якості вищої освіти, наразі експерти спрямовані на пошук помилок і контроль, а не на визначення динаміки змін кількісних та якісних показників діяльності закладу
- ✓ при підготовці висновків за результатами експертизи враховувати співвідношення витрачених зусиль і ресурсів закладу вищої освіти та отриманого корисного результату
- ✓ оновити регуляторні документи та, відповідно, зміст підготовки експертів з фокусом на оцінювання системи внутрішнього забезпечення якості (відповідно до ESG2015) у закладі вищої освіти (науковій установі)
- ✓ передбачити відповідальність експертів за якість своєї роботи.

(11) Модернізація мережі закладів вищої освіти та подальший розвиток системи їх фінансування має відбуватися на основі якості вищої освіти як індикатора успіху національних реформ в контексті євроінтеграції. Позиції вітчизняних закладів вищої освіти в визнаних міжнародних університетських рейтингах (ARWU, THE, QS) (як загальний, так і предметний) є одним з ключових показників результативності та якості. Доцільним є створення національного рейтингу. Створити національний рейтинг, що законодавчо зазначений, для зовнішнього оцінювання якості вітчизняної вищої освіти та визначення університетів світового класу з числа провідних закладів України за прикладом інших країн-членів Європейського простору вищої освіти. В основу побудови такого рейтингу має бути покладена методологія ARWU (Шанхайського рейтингу), що зокрема передбачає об'єктивність (відсутність суб'єктивних критеріїв/індикаторів, використання баз даних третіх сторін); валідність (здатність оцінювати топову якість відповідно до ключових місійних складових топових університетів – освіта, дослідження, інновація/творчість; зрозумілість (гранична мінімізація кількості необхідних і достатніх критеріїв та індикаторів). Адміністрування рейтингу доцільно покласти на незалежний державний орган

– Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти, що відповідає за зовнішнє оцінювання якості, з відповідним фінансуванням, сумірним з видатками на акредитацію.

(12) Об'єднання університетів у потужні регіональні центри вищої освіти – єдиний конструктивний шлях, реальний у межах видатків для системи вищої освіти, задля удосконалення якості діяльності університетів, підвищення якості освіти і науки та синхронізації з освітнім і дослідницьким просторами ЄС, особливо в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення України.

(13) Модернізація мережі закладів вищої освіти в Україні має відбуватися відповідно до окремих кейсів за різними моделями, що відпрацьовані в країнах ЄС, та різняться глибиною інтеграції: об'єднання/злиття (*Mergers*), асоціації / альянси (*Alliances*), співробітництва/колаборації (*Collaborations*).

(14) В Україні є доцільною реалізація чотирьох типів об'єднань:

- ✓ вертикальні – для посилення міжнародної видимості та конкурентоспроможності національних університетів-лідерів
- ✓ вертикальні – для посилення потенціалу окремих університетів, що мають історичну цінність
- ✓ вертикальні та горизонтальні – для створення університетів-лідерів на рівні конкретного регіону
- ✓ горизонтальні – для посилення потенціалу закладів вищої освіти та дослідницьких установ в одній галузі.

(15) Розробити і реалізувати систему заходів для професійного розвитку лідерських команд закладів вищої освіти (наукових установ) із питань, пов'язаних з об'єднанням закладів вищої освіти (наукових установ), адже процеси модернізації/оптимізації мережі закладів вищої освіти є складними й унікальними у кожному випадку та передбачають низку зміни (від технічних й організаційних до культурних і ціннісних), а керівники та академічні спільноти вітчизняних закладів вищої освіти (наукових установ) не мають відповідного досвіду та компетентностей для їх реалізації.